

FRIESLAND BEVRIJD-5

Bron: Bevrijdingsbijlage Leeuwarder Courant, zaterdag 8 april 1995.

Leden BS nemen Oostmahorn over.

BS van Kollumerland krijgt opdracht voor aanval op Duitsers in Dokkumer Nieuwe Zijlen om vernieling sluis te voorkomen. Aanval slaagt niet. Op Soensterdijk, tussen Dokkumer Nieuwe Zijlen en Kollumerpomp gevecht tussen BS'ers en Duitsers: twee Duitsers sneuvelen, derde geeft zich over. Auto van 'Beauftragte' Werner Ross met f 600.00, rookwaren en drank op Soensterdijk gepakt. Opnieuw aanval van BS op Dokkumer Nieuwe Zijlen. Twee Duitsers sneuvelen, tien geven zich over. Op Soensterdijk wordt BS'er Pieter Postma in vuurgevecht dodelijk gewond. Hij overlijdt de volgende dag. BS'er Gerrit Brouwer sneuvelt in gevecht met Duitsers.

Slag bij de Warrenbrug

Site Veenstra uit Tijnje is bijna klaar met zijn ochtendwerk, als hij zaterdagmorgen over de polderdijk langs de Hooivaart, vanuit de richting van café Beetstra, een colonne brenguncarriers en gevechtswagens ziet naderen. 'Dat binne de Kanadezen', realiseert hij zich met een schok van vreugde. Maar in de mangaten langs de weg naar Tijnje ligt nog een groepje Duitse soldaten.

De Canadezen komen uit de buurt van Heerenveen. Bij Haskerdijken zijn ze op flinke Duitse tegenstand gestuit en ze hebben besloten in oostelijke richting een brug over de Hooivaart te zoeken. De commandant van een van de Heerenveense BS-secties, Sieger van der Laan, heeft zijn diensten als gids aangeboden. Noordelijk van Tjalleberd en Gersloot gaan de Canadese voertuigen naar het café van Durk Beetstra. Daar steken ze de Hooivaart over en rijden verder naar de Warrenbrug. Voor de boerderij van Site Veenstra, die inmiddels vrouw en kind in veiligheid weet, houden ze stil. Ze merken dat er Duitsers in de mangaten zitten en openen het vuur. Ze houden op met schieten als er in de voorste mangaten met een witte lap wordt gezwaaid. De Canadezen overleggen met Van der Laan. Deze biedt aan naar de Duitsers toe te gaan om hen tot overgave te bewegen. Site Veenstra maakt op enige afstand uit de discussie op dat de Canadezen de BS'er ervan proberen te weerhouden dat te doen, maar hij gaat toch. Van der Laan loopt de Duitsers tegemoet. De eerste Duitser met wie hij spreekt, laat hem doorlopen. Ook de tweede doet dat. De derde is de commandant van de groep. Hij praat met Van der Laan. De Canadezen, die het tafereel met hun kijkers volgen, zien hoe de Duitse commandant opeens zijn wapen trekt en Van der Laan doodschiet.

De lezingen over wat er dan gebeurt verschillen. De sectiecommandant van de BS Wolvega meldt later in een verslag: „De sectiecommandant bleef even met hem staan praten. Plotseling moest hij op last van de mof in de houding gaan staan, terwijl die onmiddellijk zijn pistool trok en Van der Laan zonder meer neerschoot. Het spreekt vanzelf dat toen de Canadezen met hun tanks alles wat naar Mofen rook volkomen en radicaal hebben uitgeroeid”. De Canadezen beginnen van twee kanten met hun beschietingen van de Warrenbrug en van de P.G. Otterweg onder Gersloot, vlakbij de molen. Het wordt een langdurige beschieting, die tot in

de verre omtrek te horen is. De mensen in Tijnje, Akkrum en Aldeboarn realiseren zich dat hun bevrijding nabij is. In Tijnje vergeet een deel van de bevolking alle voorzichtigheid. Tientallen inwoners, jong en oud, spoeden zich op fietsen en autopeds over Gersloot – Oudeweg naar de schietende Canadese tanks bij de molen. De Canadese militairen zijn geroerd door het enthousiasme van hun onverwachte gasten, aan de andere kant hebben ze al die mensen liever niet in de nabijheid. Ze duwen de enthousiaste Tijnsters zo veel mogelijk in de onderkant van de berm en achter hun materieel en zetten de beschieting voort. De Duitsers verschuilen zich in de mangaten en zijn, zo lijkt het wel, onkwetsbaar. In een pauze tijdens de beschieting glipt Site Veenstra achter de Canadese voertuigen langs over de weg naar de polderdijk en sluipt daar achterlangs naar de Ulesprong, naar zijn vrouw en kind. Onderweg ontwaart hij Jochem Hylkema van de Ulesprong, die in het gras ligt te kijken naar het gevecht. Jochem die de Duitsers ziet schieten, waarschuwt zijn dorpsgenoot net op tijd. Veenstra laat zich vallen, de kogels fluiten rakelings over zijn hoofd. Hij is ongedeerd, maar hij zal deze avond zijn koeien niet melken. In de loop van de middag staken de Canadezen de beschieting. De Duitsers maken zich uit de voeten. Omwonenden ontfermen zich dan over de dode Sieger van der Laan.

Crackstate ontruimd

Het dreunen van de beschietingen bij Tijnje is in de cellen van Crackstate, waar de mannen nog gevangen zitten, te horen. Rond de gevangenis is het rustig, maar van de burgers durft niemand naar binnen. Wel kan er worden gesproken met mannen in een cel zonder glas in het raampje. Rond half drie hakt bakker Gerlof de Wolf de knoop door. Samen met zijn zestienjarige knecht Hendrik Kooij gaat hij naar binnen. Voorzichtig lopen ze eerst twee keer voor het gebouw heen en weer. Reageren de Duitsers? Wordt er geschoten? Het blijft stil. Langzaam duwen ze de zware deur open. De sleutels liggen op een tafel, onder een handdoek. De Wolf raapt ze voorzichtig op. De eerste de beste past in de zware deur van het voorportaal. Een ijzeren hekdeur volgt. Je kunt nu de gevangenen in hun cellen horen praten. Henk raakt in paniek. „Baas, ik hoor Duits spreken. Ik doe het niet. Ik ga terug”. Het is vals alarm. Iemand met een Duitse tongval zit ergens achter een deur. De Wolf draait uit voorzorg de grote voordeur van de gevangenis op slot. „Nu zo vlug mogelijk. Eerst naar boven, naar de verste cel van de mannen met de kapotte ruit”. Uit de cellen wordt al geroepen. De eerste deur gaat open, daarna de volgende. En de volgende. Handen worden geschud, er wordt op schouders geslagen. Maar er moet snel gehandeld worden. Een van de gevangenen weet dat de sleutels genummerd zijn. Hij gaat er mee langs de cellen. Sommige gevangenen kunnen hun geduld niet bewaren en beginnen in hun cel te schreeuwen en tegen de deur te trappen. De Wolf maant hen tot kalmte. „Je speelt met je leven. We gaan allemaal, maar hou je kalm. De Duitsers zijn nog in Heerenveen en de Canadezen komen van alle kanten”. De Wolf vliegt naar beneden met de sleutel van de voordeur.

„We gaan allemaal of er gaat geen”, zo houdt hij de wachtende mannen voor. Intussen stromen de cellen leeg. Wie er het eerst uit is heeft nog tijd om wat persoonlijke spullen bij elkaar te graaien.

De deur zwaait open en Henk Kooij kijkt of de kust veilig is. In looppas gaan de bakker en zijn knecht en zestig gevangenen door het park naar de bakkerij. Overal in de omgeving worden de mannen opgevangen en verborgen gehouden tot de volgende dag Heerenveen echt bevrijd is.

BS'ers gedood in Noordbergum

De verzetsgroep Noordbergum/Hardegarijp is in actie gekomen. Eindelijk. De hele dag hebben de mannen zich zitten verbijten. Vroeg in de morgen is er nog een groepje van veertig SD'ers neergestreken in de boerderij van Kees Oostenbrug aan de Groningerstraatweg in Noordbergum. Pas tegen vijf uur zijn ze verdwenen en kunnen de ploegen onder leiding van Wim van Oosten hun wapens en munitie, die onder de vloer van de kamer liggen, verzamelen. De sectie moet het pompstation van de waterleiding een paar honderd meter verderop verdedigen. De Duitsers zouden eens op het idee kunnen komen het op te blazen. De mannen zijn druk bezig met het verplaatsen van het wapentuig als Teade Kingma uit Hardegarijp aankomt met Wiebe Westra. Kingma wordt opgenomen in de ploeg. De verzetsgroep weet van zijn nuttige werk als vervalsers van persoonsbewijzen en er zijn goede bekenden van Kingma bij, zoals Jappie Admiraal. Kingma fietst al snel heen en weer met wapens. Hij ziet ook net de mannen terugkomen uit het bos bij Noordbergum. Zij hebben een Duitse fiets bij zich.

Het is in het bos tot een treffen gekomen met commandant Gustav Hunze van de Luftwaffepost. De onderofficier, die geweigerd heeft zich over te geven, is in het gevecht doodgeschoten. Een uur eerder, tegen zessen zijn de Canadezen met verzetsleider Piet Oberman al door Noordbergum gereden. Op de kruising Quatrebras is het nog tot een treffen tussen Canadezen en Duitsers gekomen, waarbij twee Duitse auto's in brand zijn geschoten. Ook café Yntema op Quatrebras is in brand gevlogen. De Canadezen zijn verder gereden naar Dokkum.

Dokkum bevrijd

Dokkum heeft enige uren van spanning achter de rug. In de loop van de middag is het gerucht gegaan dat Duitse militairen uit Holwerd zouden optrekken naar Dokkum. Om vijf uur nieuwe geruchten. Om zes uur opnieuw. Maar steeds geen Canadezen. Maar eindelijk, om zeven uur, klinkt het door de straten: „Ze staan op de Bronlaan!” In de binnenstad horen de Dokkumers brullende motoren, het geratel van kettingen en ijzer, tanks afgeladen met dolenthousiaste Dokkumers, ratelen over de Zijl. Mensen vormen een erehaag.

Max Posthuma loopt achter de tanks aan, de Grote Breedstraat op en dan naar de markt. Op het oude kerkhof, zoals veel Dokkumers toen de Markt noemden, maken de tanks een ereronde. De straatkeien vliegen in het rond. De witte gezichten van de Dokkumers steken sterk af tegen de gebruiende koppen van de Canadezen en de kleuren van vlaggen en wimpels. De emoties komen los, het Wilhelmus klinkt. Dokkum is bevrijd.

Die morgen heeft de achttienjarige Max, die verscholen heeft gezeten in het ouderlijk huis, in de buurt van het

spoorstation bij de Aalsumerpoort, gezien hoe soldaten van de Grenzschutz een motorfiets verbrandden, Kort daarna hebben de soldaten allerlei spullen in het spoordok naast de rails gegooid. Alles wees op een overhaaste vlucht. Een paar honderd meter verderop aan de Hantumerweg is een woning ontruimd: de Duitse bewoners zijn op weg gegaan naar Holwerd. Volgens de verhalen zou daar een trein staan die Duitsers en landwachters naar Leeuwarden moest brengen.

Daarna moest de jonge Max de stad in. Hij is door de vele steegjes geslopen die Dokkum rijk is. Op de Koornmarkt heeft bakkervrouw Ganzinga hem nog gewaarschuwd om vooral niet verder te gaan: „Veul te gevaarlijk, jong. Hoor mar, se skiete nog”. Later op de dag heeft hij het echte verhaal gehoord. Landwachters die vanuit hun stamcafé De Benthem op de Diepswal –de latere Batawinkel- naar Holwerd wilden, waren bij Raard op verzet gestuit. Ze zijn daarna met een auto naar Dokkum teruggekeerd, waar ze op de Altenastreek kruidenier Alle Pranger in de hiel hebben geschoten. Pranger was zodanig gewond dat hij niet mee kon op de auto als dekking. Even verderop hebben de landwachters de jeugdige Piet Eekhof en de veel oudere Oege Monsma uit Broeksterwoude opgepakt. Monsma wilde een bezoek brengen aan zijn zoon in Dokkum: dat was zijn dagelijkse fietstocht. De twee zijn op de bumpers van de auto gezet als schild voor de vluchtende landwachters. Op de Woudspoortbrug is de auto door verzetsmensen die onder een treinstel in dekking lagen onder vuur genomen. Piet Eekhof werd dodelijk getroffen, Monsma is later aan zijn verwondingen bezweken. De auto was geheel vernield en de landwachters zijn Dokkum ingevlucht. Kort daarna zijn ze gepakt.. ‘Well done’

Aan de Brêgeloane bij Augustinusga verzamelen zich in de vroege morgen ongeveer tachtig mannen. De meeste hebben geen enkele militaire ervaring. Ze weten van elkaar niet eens wie er allemaal lid zijn. Harm Bouwman: „It wie in grutte ferrassing wa't der dy moarns allegearre wiene. Sa fan: hea, bisto hjir ek? In protte jonges, hiene net lens yn it leger west. Sy wisten van toetsjen noch blazen. It wie in gaos”. De ondergrondse van Achtkarspelen heeft opdracht de drie bruggen over het Kolonelsdiep (het huidige Prinses Margrietkanaal, red) in Kloostertille, Stroobos en Augustinusga veilig te stellen. De Duitsers mogen Blauwverlaat in geen geval laten springen. De Canadezen, zo gaat het verhaal, zijn al in Drachten en kunnen elk moment op Blauwverlaat arriveren.

In kleine groepjes zijn de BS'ers de afgelopen weken in verschillende boerderijen bijeen geweest voor wapeninstructie. De rondreizende commando Niek de Koning, alias De Wolf, alias Prins, die achter de Duitse linies is gedropt om het verzet beter op poten te zetten, heeft hen enigszins vertrouwd gemaakt met pistool, brengun, bazooka, stengun en geweer. Maar echt geoefend is er niet.

Op het uur U is de spanning te snijden. „Dat is net te beschrijven. It ûnbekende makke eltsenien deabenaud”, verhaalt Jan Sevinga uit Beetsterzwaag. Een handjevol vrijwilligers wordt de brug opgestuurd om de schildwacht uit te schakelen. Twee mannen lopen op de Duitser af, met een sigaret in de mond. „Ha jo ek fjoer?” Met een „Jawohl!” steekt het

slachtoffer zijn handen in zijn zakken, zoekend naar lucifers. Hij wordt onmiddellijk overmeesterd.

Bijna gelijktijdig valt Harm Bouwman uit Twijzel met enkele andere BS'ers het café Blauforlaet onder de brug binnen. „Troch it bûthûs nei foaren. Ik wist it paad”, vertelt hij. Binnen ligt een soldaat van de Wehrmacht op een bed, een andere zit op een stoel. Die laatste is dolblij met de overval. „Hy sloech my op 'e skouders en raasde: 'Ich bin Pole, ich bin Pole!' Hy wie sa blijd dat de oarloch foar him oer wie”.

Dat het moreel van de vijand is aangetast zal ook later op de dag blijken. De brug wordt opgehaald voor zuidelijke dekking en bijna zorgeloos blijven de gelegenheidssoldaten op hun post. In Stroobos liggen op dat moment meer dan vijftig schepen met aan boord een groot aantal Duitsers, voor wie de opgedraaide brug in de verte het sein is dat er iets loos is op Blauwverlaat.

Doordat de sluis bij Gaarkeuken is gebombardeerd, kunnen de Duitsers niet meer voor- of achteruit. Ze kiezen daarom meteen de aanval. Een sleep, met voor op de Hunze III, stevent af op de brug. Aan boord is een flink aantal militairen dat het vuur op Blauwverlaat opent. „Guon fan ûs jonges kearde it hert om. Sy skeaten as wylden om har hinne, sûnder eat te reitsjen”, vertelt Sevinga. De lopen van de stenguns worden gloeiend heet en de amateursoldaten raken binnen de kortste keren bijna door de volledige munitievoorraad heen. „At de Dûtsers doe trochsetten hiene, hie it need gongen.”

Zo ver komt het niet, want de BS zet het zwaarste wapen in, een bazooka. Het anti-tankwapen wordt in stelling gebracht en kort na elkaar vliegen twee projectielen richting sleep. Plons, in het water, plons in het riet, beide keren mis dus. Maar de derde maal is het raak: een voltreffer. „Bam! Dat wie foar ûs it ferlossingskot. It lûd fan de befrijing”, vertolkt Bouwman zijn emoties.

De soldaten op de Hunze III springen in paniek van boord. Hun verzet is grotendeels gebroken. Sevinga: „De Dûtsers wisten doe: der is swier geskut op de brêge. Der kinne wy net tsjin op.” De Duitse militairen vluchten de kant op van de Dykhusterwei. Van achter een mesthoop zien de mannen van de BS het troepje schietend op zich afkomen. „Almeast Poalen. Dy woene leaver net fjochtsje. Mar de kommandant wie in jonge Dûtse offisier, in fûle rakker. Dy is der troch ien fan ûs bêste skutters, Djoert Schuilenga uit Surhûsterfean, tuskenút poft. Dêrnei joegen dy oaren har oer”, aldus Sevinga.

De sleep, geladen met olievaten, brandt als een fakkel. Aan boord vinden de mannen van de ondergrondse een gewonde jonge Tsjechische soldaat. Ze brengen hem naar het café en proberen hem op te lappen, maar het is te laat: de Tsjech overlijdt. Aan het eind van de dag zijn in een loods bij de brug meer dan vijftig krijgsgevangenen bijeengegreden. Aan de kant van de BS is geen enkel dodelijk slachtoffer gevallen. „In grut wûnder”, beseffen de veteranen.

Pas in de ochtend van zondag 15 april zullen de geallieerden bij Blauwverlaat arriveren. Rond elf uur scheurt dan een Limburgse pastoor, die als evacué in Friesland is, op de fiets door Augustinusga. „De Canadezen komen, de Canadezen komen er aan”, schreeuwt hij dol van vreugde tegen het kerkvolk in het dorp. De commandant van de gevechtswagens neemt de situatie bij de brug in ogenschouw.

„Well done boys”, zegt hij tegen de BS'ers.

Irnsrum in gevaar

Irnsrum is 's ochtends om zeven uur opgeschrikt door een zware explosie. Duitse militairen hebben de brug bij Oudeschouw opgeblazen. Een half uur later zijn ook de brug bij de Boorn in de weg van Irnsrum naar Grouw en de spoorbrug bij Grouw de lucht ingegaan. Arjen Schouwstra, die de nacht in een hol in een plaggenhoop achter in het land van zijn vader heeft doorgebracht, heeft het dreunen gehoord. De bruggen zijn zo vernield, dat er geen auto's meer over kunnen. Maar ze kunnen ook niet meer opengedraaid worden. Schepen kunnen er dus evenmin langs. In de omgeving van Irnsrum liggen zo'n 800 Duitse soldaten. In de loop van de ochtend groeit het besef onder de Irnsummers dat ze in een gevaarlijke situatie zijn beland. In de Boorn, aan de rand van het dorp, ligt een groot Duits schip met munitie. Dat is 's nachts aangekomen en de schipper is van plan komende nacht de tocht naar Lemmer en zo verder naar Holland voort te zetten.

In de loop van de ochtend wordt het gebulder van de vuurgevechten bij Haskerdijken hoorbaar. Een tijdje later klinkt geknetter bij de Warrebrug. De Duitsers aan boord van het munitieschip weten het: de Canadezen komen eraan. Ze doen dan ook hun uiterste best de vaarweg bij Oudeschouw vrij te maken. Er zit niets anders op dan de brug van Oudeschouw, waar geen auto's meer over kunnen rijden maar die ook niet meer open kan, helemaal op te blazen. Springstof genoeg. Irnsrum wordt voortdurend opgeschrikt door zware explosies. Uiteindelijk lukt het de Duitsers de doorgang vrij te maken. De hele brug is er dan aangegaan. Tegen de avond vertrekt het munitieschip. De Duitse soldaten die in Irnsrum gelegerd zijn gaan er eveneens vandoor.

Uittocht uit Leeuwarden

In Leeuwarden verlaat de SD het hoofdkwartier. Sturmbahnführer Albrecht en zijn handlangers verbranden de papieren en hun stempels, pakken hun kantoorgerief in en vorderen auto's en benzine voor een aftocht naar de Afsluitdijk. Hun gangen zijn al enkele weken minutieus nagegaan door de luisterpost in boekhandel Carel Wielenga in de Nieuwe Oosterstraat. Verzetslieden van de PTT hebben een complete installatie aangelegd. Vijf mannen hebben beurtelings alle gesprekken genoteerd.

Als de Duitsers het postkantoor aan de Tweebaksmarkt willen 'sprengen', ontdekken ze dat de van tevoren aangebrachte blokjes trotyl verdwenen zijn. „Scheisse, Donnerwetter, Verdammt nochmal.” Twee dagen eerder hebben de ondergedoken PTT'ers Jan Roukema en Theo Bosman 35 kilo springstof ongezien langs de Duitse wacht gesmokkeld. De 72 blokjes trotyl die de Duitsers in de kelder van het postkantoor hebben aangebracht zijn nagemaakt en omgewisseld door blokjes hout met daarin gesmolten lood. Tijd om nieuwe springstof te halen is er niet meer voor de vertrekkende soldaten.

Om zeven uur 's avonds is er groot alarm in Leeuwarden. De klokken van de Oldenhove luiden vijf minuten aaneen. Iedereen moet binnen blijven. De Duitse troepen verlaten Leeuwarden. In het Paleis van Justitie wordt brand gesticht, maar die kan bijtijds geblust worden. Het Old Burger Weeshuis, dat aan het Zaailand stond op de plek waar anno

1995 de Waterleiding zetelt, wordt eveneens door de Duitsers in brand gestoken. De brand wordt gevoed door de hoog opgetaste papierwinkel van de bezetter. Ook de beheerder van het NSB-hoofdkwartier aan de Emmakade beseft dat het einde nabij is. Hij blijft de hele nacht in de weer om zijn archief te vernietigen. Om negen uur 's avonds wordt de telefoon in het Burmaniahuis niet meer opgenomen. De SD is weg.

De BS is in opperste staat van paraatheid.

Bij Van Duysens fabriek aan de Oldegalileeën arriveert net voor het groot alarm nog een transport met 150 wapens. Die worden in bakfietsen overgeladen en in vliegende vaart naar de VS Pepermuntfabriek aan de Emmakade gebracht. In totaal beschikken de driehonderd verzetsmensen in Leeuwarden dan over 350 vuurwapens. Als de nacht valt houden de BS'ers zich gereed. Overalls, armbanden en wapens liggen klaar. In kleine groepjes, in de Pepermuntfabriek, in de Pelikaankerk en in particuliere huizen wachten de mannen op hun orders.

In het pand van Fahner aan de Wirdumerdijk is het hoofdkwartier van de BS-districtscommandant Edske Wiersma. Aanwezig zijn verder drie man, onder wie Max van der Kam en Gosse Visser. Omdat de telefoon niet werkt en er nodig contact gelegd moet worden met Districtsoperatieleider E. Wassenaar in de Grote Kerkstraat, gaat Gosse Visser op weg. Het is een gevaarlijke missie, omdat er nog veel Duitsers in de stad zijn, die hun biezen pakken. Het kost Gosse Visser ongeveer veertig minuten om de Grote Kerkstraat te bereiken. De BS-machine komt op toeren.

Bram de Bruin, een bijna vijftienjarige joodse jongen zit samen met zijn zusje Bini ondergedoken bij de familie Roza in de Gerard Terbochstraat. Zijn ouders, die een damesmodezaak aan het Naauw hadden, zijn in de Verstolkstraat ondergebracht, bij de familie Blauw. Ook zijn grootouders zijn ondergedoken. Het verblijf bij de familie Roza duurt al tweeënhalve jaar. Door middel van brieven hebben de kinderen contact met hun ouders gehouden. „Zitten jullie erg in spanning”, schrijft Bram z'n moeder in naar wat later zal blijken de laatste brief zal zijn. „Nee, hè, net als wij, vrij kalm afwachten, hoewel de laatste weken toch wel zwaar vallen. Enfin, wachten hebben we wel geleerd”.

Er hebben allerlei geruchten gecirculeerd dat de bevrijders vlakbij zijn. Moeder De Bruin heeft gewaarschuwd: geruchten zijn vaak niet waar of berusten gedeeltelijk op fantasie. Maar dat het einde komt en de vrede in zicht is, dat is zeker. „Hebben jullie al veel gezonnebaad? Doe het maar flink, dan wen je wat aan de buitenlucht. Nu lieverds, tot een volgende maal, hetzij schriftelijk of mondeling”.

Vader De Bruin heeft op zeker moment gedacht „parachutisten gezien te hebben”. „We hebben erg gelachen om deze veronderstelling. „Een mens past zich gauw aan”, heeft hij geschreven. „Ik stel me toch wel erg in dat we niet meer zo heel lang behoeven te wachten. Het lijkt nu hoogstens een kwestie van weken of dagen, maar laten we nu geen veronderstelling meer maken. Het zal wel lopen zoals het moet”.

„Het is prachtig weer. Een buitengewoon mooie lente. Nu ik denk haast niet dat schrijven door vele gevolgd zal worden. We zijn wel erg op alles voorbereid, maar blijven toch zeer kalm, de lopende gebeurtenissen tegemoet ziend. Al met al begint het flink op te schieten, ook al zijn alle geruchten niet waar”. Dan op deze zaterdagavond hoort Bram opeens de

klokken van de Oldehove. Hij kijkt uit zijn raam en ziet de rook opstijgen van het brandende weeshuis. Een paar huizen verder zijn Duitse soldaten ingekwartierd. Bram ziet hoe een Duitse soldaat een vrouw omhelst. Het lijkt alsof zij afscheid van elkaar nemen.

Dood van een verzetsman

Negen uur 's avonds, Noord Bergum. BS-aanvoerder Wim van Oosten wil versterking van de groep Bergum om het Touthenburg-bos uit te kammen. Teade Kingma wordt naar Bergum gestuurd. Als Tade terugkomt, ziet hij geen wachten meer staan bij de boerderij van Oostenbrug. Hij ziet koerierster Griet van der Meulen met een schaal water van de regenbak komen.

Binnen in de woonkamer van de boerderij ziet Kingma een tafereel dat hij nooit zal vergeten. Zes verzetslieden staan verslagen rond twee lichamen op de grond. Evert Sybesma uit Tzummarum, in de groep bekend als Bouke Kingma, is er slecht aan toe. Hij is door een kogel geraakt. Tjalling Talma uit Feanwâldsterwâl is geraakt in het linker dijbeen. Talma en Sybesma hebben op wacht gestaan op de dam voor de boerderij. Toen drie fietsende Duitsers, met daarachter een auto met soldaten, kwamen aanrijden is Talma naar binnen gerend om Wim van Oosten te waarschuwen. Die heeft opdracht gegeven aan de wachten om zich terug te trekken. Maar toen Talma weer kwam werd al geschoten. Rennend naar de dam heeft hij geprobeerd te vuren, maar zijn stengun weigerde. Een Duitse kogel sloeg hem tegen de grond. De anderen die naar buiten kwamen, konden de Duitser enkel nog achterna schieten. Evert Sybesma hebben ze bloedend bij een van de hekpalen op de dam gevonden.

Nu zijn jongens onderweg om dokter Poppinga te waarschuwen. Maar het duurt lang. Dan wordt besloten de vrouw van dominee Van der Wal van Quatrebras te halen. Zij is verpleegster geweest. Dominee komt ook mee. De zwaar gewonde Evert Sybesma is bij kennis en vertelt aan de dominee dat hij de volgende dag belijdenis van zijn geloof had willen doen, nu de bevrijding daar is. Hij zegt dat hij dat nu niet meer op aarde kan doen, „mar moarn sil ik by Him wêze”. De woorden en de berusting van Sybesma maken diepe indruk in de kamer. Dokter Poppinga is nog niet verschenen. Teade Kingma gaat er op uit om dan maar dokter De Groot van Veerwouden te halen. Op de terugweg worden Kingma en De Groot aangehouden door Duitsers, maar het gaat op het nippertje goed.

Als dokter De Groot en de inmiddels ook aangekomen dokter Poppinga Talma behandelen, horen ze buiten de boerderij geratel van wagens en paardegetrappel. De lamp wordt op de grond gezet en iedereen houdt zich muisstil. Angstige spanning wanneer de groep Duitsers voor de boerderij stilhouden. Er klinken laarzen op het pad naast de boerderij. Gelukkig halen de soldaten alleen maar water uit de put en even later zet de stoet zich weer in beweging. Als Kingma tegen drie uur in de nacht van de wacht voor de buitendeur terugkomt, hoort hij dat Evert Sybesma is overleden. Tjalling Talma zal die zondag naar het noodziekenhuis in Bergum worden gebracht. Daar zal zijn toestand opeens veel ernstiger blijken dan vermoed. Talma overlijdt in de loop van de middag aan zijn verwondingen. Bonny Biersma, de koerierster die tot haar verrassing zo maar uit Crackstate is vrijgelaten, zal het zondag in Heerenveen niet meer uithouden. Zodra 's morgens de kust veilig is, leent ze een fiets en trapt

richting Wolvega. Rond dezelfde tijd in Wolvega stapt haar vader ook op de fiets. Halverwege ontmoeten ze elkaar. Het is een onvergetelijk weerzien..

Lynchpartij op Hiltsemuoiswâld.

Zaterdag 14 april 1945 is voorbij. Een groot deel van Friesland is bevrijd. Er is gevochten mensen zijn gesneuveld, of gewond geraakt. Duitsers zijn op de vlucht of gevangen genomen, collaborateurs zijn opgepakt. Tussen Twijzelerheide en Zwaagwesteinde doet zich een drama voor.. Eerst zijn in Twijzel zenuwachtige Nederlanders in 'verkeerd uniform' komen aanlopen. In Twijzelerheide is volk op de been.; de Canadezen zijn al bij Kootsertille. „Jullie zitten in de val, ik zou me maar overgeven,” zegt een dorpsbewoner die beide mannen is afgestapt. Dezen, landwachters of leden van de NSKK, overleggen angstig. Tenslotte gaan ze met de man mee, die hen naar de plaatselijke verzetsgroep brengt. Even later verschijnt nog een man in donker uniform in Twijzelerheide. Hij gaat de richting van Zwaagwesteinde op. Het is de Haarlemmer Andreas van der Plaat, die in dienst is van de NSKK. De man reageert schichtig als hij in het begin van de middag langs groepjes mensen komt die hem uitschelden. Van der Plaat is op de vlucht en krijgt het steeds benauwder. Wanneer hij weer langs een samscholing komt, op Hiltsemuoiswâld, voelt hij zich bedreigd. Hij grijpt naar zijn pistool en schiet Yde van der Heide door de pet. Dat is het begin van een drama dat men zich nog lang zal herinneren. Mannen rennen op Van der Plaat af en beginnen hem te schoppen en te slaan. De stoppen moeten zijn doorgeslagen. Mannen met schoppen en een bijl dagen op, die op Van der Plaat inhakken. Die kan zich niet verweren tegen zoveel geweld. Zijn belagers plassen hem in zijn mond. langs de kant van de weg sterft hij. Zijn zwaar verminkt lichaam wordt even later op een karretje door Zwaagwesteinde gevoerd. Het lijk wordt in het 'barehûske' op de begraafplaats in Zwaagwesteinde gelegd bij het stoffelijk overschot van Jannes Wijkstra uit Haulerwijk. Wijkstra is 's morgens door het verzet doodgeschoten toen hij een vlucht poging deed uit de pastorie aan de Kerkstraat.

Er is nooit een onderzoek ingesteld naar het drama tussen Twijzelerheide en Zwaagwesteinde. Men sprak er niet over. Vijftig jaar later is het nog moeilijk getuigen te vinden. Een getuige die beslist anoniem wil blijven weet te vertellen dat een van de betrokkenen later grote wroeging heeft gekregen en de herinnering aan de moord zijn hele leven heeft meege dragen.

zondag 15 april

Gevecht bij door Duitsers bezette boerderij te Stroobos. NS-B'er op vlucht doodgeschoten. Canadezen schieten boerderij in brand.

Ruim 100 Duitsers en 81 Nederlandse collaborateurs bij Blauwverlaat gevangen gezet..

Gevecht met Duitsers bij Dokkumer Nieuwe Zijlen beslecht door tussenkomst Canadese militairen. Gerrit Bleeker en Jacob de Graaf van BS gesneuveld bij gevecht op Soensterdijk.

In Kollum zouden 23 gesneuvelde Duitsers begraven zijn. BS'ers Jan Kaper en Harmen Brouwen komen in Akkerwoude (nu Damwoude) om bij een poging twee SS'ers gevangen te nemen. SS'ers verschansen zich in boerderij. Eén, een Nederlander, wordt doodgeschoten, de ander komt om in door Canadezen in brand geschoten boerderij. Canadese militair komt om bij gevecht.

BS'er Bauke Lijklema dodelijk gewond in gevecht met Duitsers te Steenendam onder Birdaard

BS'er Harm de Vries sneuvelt bij pompstation in Noordberghum

Leeuwarden bevrijd

Op zondag 15 april is Leeuwarden vrij. In alle vroegte zijn BS'ers, uit hun commandopost aan de Wirdumerdijk achter de groentewinkel van Fahner, de straat opgegaan. Het Old Burger Weeshuis aan het Zaailand, dat de vorige nacht door de Duitsers in brand is gestoken, brandt als districtscommandant Epke Wiersma zijn provisorische hoofd- kwartier verruilt voor de door de SD verlaten Burmaniahuis. Het is half zes in de morgen. Voor het eerst in de geschiedenis van Leeuwarden zullen de kerken deze zondagmorgen gesloten blijven.

Vanaf dat moment zijn overal op straat BS'ers te zien, in blauwe overall met oranje band om de arm en bewapend met stenguns. Ze nemen strategische punten in de stad in en ontfermen zich over de elektriciteitscentrale, het postkantoor en het politiebureau. Ze beschikken over rijkklare auto's waarvoor 200 liter benzine was bewaard. Bij het eerste daglicht durven de mensen nog nauwelijks de straat op. Slechts hier en daar wordt de vlag uitgestoken. De BS verheft de modezaak van Max van der Kam aan de Wirdumerdijk tot tijdelijk bestuurszetel. Mr. J. Algera, oud kamerlid voor de Anti-Revolutionairen, wordt als waarnemend burgemeester geïnstalleerd door waarnemend commissaris der koningin Haan, en Jetze Huisman, een voor de illegaliteit werkende rechercheur, wordt waarnemend hoofdcommissaris van politie.

Na het opstellen van een proclamatie reppen Algera en Huisman zich naar het politiebureau om het politiekorps provisorisch te zuiveren. Vervolgens gaan ze naar het stadhuis. Door vindingrijkheid gebruik van de inductietelefoons van het PEB kan de Leeuwarder BS die ochtend de Canadezen melden dat Leeuwarden al een vrije stad is. Onderduiker Bram de Bruin kijkt die zondagochtend uit zijn zolder raam. Buiten ziet hij op de Borniakliniek de Nederlandse driekleur wapperen. Af en toe ziet hij iemand met een band om z'n arm lopen. „Dat zijn BS'ers” legt Roza uit. Henk Blauw, bij wie de ouders van Bram en Bini ondergedoken zijn, arriveert op de fiets. „Binnen blijven tot je ouders jullie komen halen” zegt hij.

Maar als later de hele buurt uitloopt en de kreet 'de Canadezen zijn in de Schrans' klinkt, roept Roza ook de kinderen Bram en Bini naar buiten: „Kom er maar uit, het is veilig”. Aarzelend gaat Bram de straat op. Hij kan na tweeënhalve jaar binnen gezeten te hebben, nauwelijks meer lopen. Het lijkt wel of hij zweeft. Zus Bini durft niet naar buiten. Zij wacht liever op haar ouders. De buurman speelt het Wilhelmus op het orgel. Het is feest. En mevrouw Roza braadt een paar karbonaadjes. Niemand weet hoe ze eraan komt.

Om 12.23 uur rijdt de eerste Canadese gevechtswagen van de Royal Canadian Dragoons Leeuwarden binnen. De bevrijders komen uit oostelijke richting, over de Groningerstraatweg, langs het oude Tolhuis en de watertoren. De Leeuwarders zijn nu niet meer te houden en gaan massaal de straat op. Leeuwarden is door het dolle heen. Vlaggen worden van zolder gehaald. Ype Schaaf, zoon van de visboer in de Breedstraat en net vijftien geworden, staat op de Noorderweg. Vijf jaar geleden heeft hij hier ook gestaan, als jochie

van tien, toen de Duitse colonnes langstrokken op weg naar de Afsluitdijk. Nu zijn het Canadese legervoertuigen. De mensen langs de weg juichen, ze staan te dansen rond de Canadese tanks. Soldaten delen sigaretten, witbrood en chocolade uit. Sommigen klimmen op de tanks en vragen handtekeningen aan de Canadezen. „No problem” zegt een van hen en ondertekent met „Hitler, Berlin.” Het heeft de laatste weken gegonsd van geruchten in het buurtje rond de Grote Kerk. Hoe lang nog? Gas en stroom waren afgesneden en ook het water dreigde op te raken. Hoe overleven we zonder water, hebben de buurtbewoners zich afgevraagd. Maar jongens, we wonen hier toch Bij de Put? Graven dus. En ja hoor, achter een van de woningen is een put gevonden. „Water, een pak van ons hart! Haal emmers, pannen en kommen.” Ype was die laatste week nog gewoon melk gaan halen bij de boer. Overall aan en klompen aan en met een grote transportfiets met melkbus naar Birdaard. Flink doortrappen, om voor acht uur 's avonds binnen te zijn. De Duitsers en landwachters hebben Ype steeds voor een boerenknechtje aangezien. Dat er toch wat echt stond te gebeuren was duidelijk geworden toen de Duitsers hun vliegbasis de Fliiegerhorst hadden opgeblazen. „Nu is het echt afgelopen, Ype”, had vader Schaaf gezegd. „Nou bin we gauw frij”. Daags na de explosies was een lange stoet Leeuwarders met karren en alles wat maar rijdt naar de basis getrokken om hout te halen. Ype heeft mensen zelfs met hele wasbakken zien terugkeren.. De Duitsers grepen al niet meer in. Het was gebeurd. Op zaterdagavond mocht Ype niet meer de straat op van zijn ouders, „Groot alarm, jonge”. De colonne Canadezen komt tot stilstand op de Voorstreek, waar overste Keith Landell zijn intrek neemt in hotel De Doelen, op de hoek van de Minnemastraat. Zijn mannen zetten hun tocht voort. De stad viert feest. Drie oude Duitse soldaten proberen met een paard en wagen langs de menigte te komen. Ze vervoeren voedsel voor de Duitse gewonden. „Jongens, aan de kant, die mof moet er langs”, klinkt het.

‘De Duitsers komen terug’

Halverwege de middag is plotseling paniek. „De Duitsers komen terug”. Je zal zien, loopt het nu toch nog fout, denken velen. „Het leek ook allemaal ook veel te mooi”. De vlaggen worden binnengehaald. Even later komt de geruststellende mededeling: loos alarm. Dan barst het feest opnieuw in alle hevigheid los. Mensen die elkaar in jaren niet hebben gezien, komen elkaar tegen. Het is een dolle boel. De Canadezen stortten zich in het feestgedruis. Ype zwerft die middag samen met een kornuit door de stad. Op een bepaald moment zien ze aan de rand van de stad een Canadese soldaat met een meisje het land in gaan. „Wat zouden die nu gaan doen, joh?”

Vader Charles Schaaf herinnert zich plotseling dat zijn buurman, fietsenmaker Bertus van der Vegt, na Dolle Dinsdag (5 september 1944) een doosje Chief Whip-sigaretten toonde. „Als ze echt weg zijn gaat dit doosje open, Schaaf, had hij gezegd. „Vrouw ik ga even naar de buurman”. De BS heeft het intussen druk met het arresteren van collaborateurs en Duitsers. Als de Canadezen Leeuwarden binnentrekken zijn er al 781 Duitse krijgsgevangenen gemaakt. Met de NSB'ers weten 'de jongens van Oranje' wel raad. Een groep NSB'ers krijgt de opdracht urenlang de klokken van de Oldehove feestelijk te luiden. In een enkel geval gaat het mis. Als BS in de Jacob Binckesstraat Van der Ven (NSB) willen

arresteren, weigert de man zijn huis uit te komen. Een van de BS'ers gooit dan een handgranaat naar binnen. Daarbij wordt de twintigjarige Jeltje van der Ven gewond. Ze overlijdt in het ziekenhuis. Frans Hofstede, opticiënszoon van Over de kelders, heeft de dag van zijn leven. De 22-jarige Leeuwarder is een hartstochtelijk amateurfilmer. Hij filmt dat het een lieve lust is. Canadese soldaten nodigen hem uit om op een tank plaats te nemen. Boven op de tank ziet Hofstede door zijn lens alleen maar juichende mensenmassa's. Leeuwarden is vrij.

Waarom hebben de Duitsers Leeuwarden zonder slag of stoot opgegeven, waarom hebben ze niet gevochten? Het verhaal gaat dat dat te danken is aan de Roermondse bisschop Lemmens, die in Leeuwarden geëvacueerd is. Hij zou met de Duitse commandant gesproken hebben en hem de garantie hebben gegeven dat hij een goed woordje zal doen voor de Duitse gewonden, als de Duitsers de stad verlaten zonder strijd te voeren. Naar schatting liggen er 1500 Duitse gewonden in de diverse legerhospitelen in de stad. „Waar kan ik jullie een plezier mee doen”, vraagt een van de Canadezen aan Hofstede en zijn zus. „Met thee”, zegt ze. „Geen probleem”, vindt de Canadees en hij gaat mee naar het huis van de familie Hofstede. Moeder Hofstede is blij met de thee. „Daar kan ik wel tien potten van zetten”, zegt ze. Maar de Canadese soldaat denkt daar anders over. „Dit is geen thee maar heet water”, briest hij, nadat hij een slok genomen heeft. Frans Hofstede slaagt erin nog enkele filmpjes te bemachtigen. Zo kan hij gewoon door blijven filmen. Terwijl hij opnamen maakt, vangt hij op het bordes van hotel De Doelen een gesprek op tussen de BS-commandant en zijn ondergeschikten. „Meteen alle NSB'ers, landverraders en moffenmeiden opvangen. We moeten proberen een bijtjesdag te voorkomen. De bevolking mag niet het recht in eigen hand nemen”, zegt de commandant. Omstuwd door een joelende menigte worden de eerste NSB'ers naar het politiebureau aan de Nieuwestad gebracht. Ook de gevangenis biedt de nodige ruimte.

De afgelopen nacht om drie uur heeft de BS in het Huis van Bewaring de gevangenen al bevrijd. Tweehonderd mensen, onder wie verzetslieden maar ook mensen die hun radio niet hadden ingeleverd, of jongens die zich aan hun tewerkstelling in Duitsland hadden onttrokken, zijn uit hun cel gehaald. De ongeveer honderd gewone criminelen zijn eerst ook uit hun cel gehaald, maar daarin teruggestopt na raadpleging van hun antecedenten. Dus is de bevrijding ook niet weggelegd voor de Amsterdamse jood Sally Z. Hij is, vanwege de moord op de achtjarige Sonja Beugeltas in de Jordaan, in 1935 tot levenslang veroordeeld en zit die straf uit in de Leeuwarder gevangenis. De Duitsers hebben eens een poging gedaan hem op te halen voor deportatie, maar hij was op dat moment verstopt en zijn papieren waren uit de gevangenisadministratie verwijderd. Zo heeft hij tussen vier muren het Derde Rijk weten te overleven.

Zondagsavonds zitten de kerken in Leeuwarden stampvol. In alle kerken in de stad worden dankdiensten gehouden. Ds. F.A. Hofman preekt in 'zijn' gereformeerde Schranskerk. „Dank God in alles. Voor het geluk van een zonnestraal in je cel en meer nog, samen met hen die je lief zijn, voor een hele zonnige bevrijdingsdag”, zegt de predikant, die 's morgens vroeg uit de gevangenis is bevrijd.

Oude Schouw

Terwijl de BS in Leeuwarden de stad definitief in handen neemt, komen twintig kilometer zuidelijker tientallen BS'ers uit Irnsum, Akkrum en Terhorne in actie. In alle drie plaatsen liggen boten klaar met balken en planken: de BS heeft zich voorbereid op vernieling van de bruggen door wegtrekende Duitsers. De boot die een eind verderop in de Wjittering ligt, wordt naar Oude Schouw gevaren en op de plaats van de vernielde brug vastgelegd. Dan komen de boten met hout. Arjen Schouwstra vaart mee. Goed elf uur 's morgens arriveert zijn boot bij Oude Schouw. Er zijn al allemaal mensen aan het werk met het maken van een noodbrug. De leiding is in handen van mannen met een band om de arm, waarop de letters NBS staan. Arjen Schouwstra schrikt: hij denkt dat het NSB'ers zijn. Maar dan realiseert hij zich dat dat niet kan. Er staat immers een Canadese militair die met een jeep uit Akkrum is gearriveerd. De Canadese sergeant Charles Dunlop wordt door zijn commandant in Akkrum op verkenningstocht gestuurd. Hij laat zich bij Oude Schouw met een praam overzetten en rijdt via Irnsum naar Leeuwarden. Als hij terugkomt meldt hij dat de Canadese colonnes de stad inmiddels hebben bereikt. Dunlop zelf wordt gehuldigd als de eerste bevrijder van Irnsum. Tegen vieren 's middags is de brug klaar. De Canadese colonne in Akkrum kan verder trekken, over de brug bij de Oude Schouw. Het eerste voertuig is een jeep, waarop met grote letters: 'Provost' (militaire politie) staat. Dan volgen soldaten op motoren. Na hen komt een rij lichte wagens. Het zijn Franstalige Canadezen, zo horen de Irnsumers. 's Avonds worden enkele honderden Canadese militairen bij burgers in Irnsum ingekwartierd. Ze zijn opvallend rustiger en stiller dan de veelal luidruchtige Duitsers.

Gevechten rond de Scharsterbrug

De spanning in Scharsterbrug is al dagen voelbaar. De oorlog loopt ten einde, beseft iedereen. Het is druk, deze zondagochtend. Massaal trekken de Duitsers door het dorp naar Lemmer, op de vlucht voor de Canadezen die in aantocht zijn. Heerenveen is al bevrijd en Joure ook. Germ Klijnstra's negentienjarige broer Kees is altijd al van het ondernemende slag geweest. Als de brug over de Scharsterrijn rond het middaguur met een enorme explosie de lucht ingaat is hij resoluut. „Wy binne befrijd. Myn fyts, heit. Ik wol nei de Jouwer ta. Sjen oft de Kanadezen der hast oankomme”. Een paar uur later is Kees terug. Hij vertelt aan iedereen die hij tegenkomt, dat de bevrijders in aantocht zijn. Als hij weer thuis is en vanuit de voorkamer van de boerderij aan de Hollandiastraat de weg afkijkt maakt een kogel een einde aan zijn leven. Een Duitse scherpschutter raakt Kees in zijn slaap. Een droge knal, een gaatje in het raam. Hij is op slag dood. De brug mag dan opgeblazen zijn, de Duitsers zijn niet van plan zich snel over te geven. Dat wordt al gauw duidelijk. Met bootje steken ze het water over en verschanzen zich in de fabriek en de omliggende woningen. Vlak voor de boerderij van Bonekamp brengen ze een zware mitrailleur in stelling. Wie over de weg vanuit Joure nadert, is er geweest. Even later komt de eerste bevrijder in zicht. Het is Richard Jung, een ondergedoken deserteur uit het Duitse leger; hij is afkomstig uit Tsjechoslowakije. Jung gaat de Canadezen voor als verkenner. Maar hij is overmoedig en raakt te ver vooruit. Vlak voor de boerderij van de Klijnstra's wordt hij dodelijk getroffen. Er wordt hevig geschoten. De Canadezen zoeken dekking aan de Jousterkant van het

dorp, de Duitsers zitten bij de brug en houden hun positie vast. De boerderij van de Klijnstra's ligt in de vuurlinie. De bewoners verschuilen zich in de kelder. Het vee is door het lawaai in paniek geraakt en gaat hevig tekeer. Bovendien is het melkenstijd.

Als Germ even het kelderluik open doet, slaat de schrik hem om het hart. De boerderij is in brand geschoten. Ze moeten nu rennen voor hun leven. Germ vlucht het huis uit, sprint de weg oven en springt in een droge sloot. Dan sluipt hij naar boer Akkerman aan de overkant. Die haalt hem binnen en samen duiken ze weer in de kelder. Het zal twee dagen duren voor Germ heit, mem en zijn zusters terugziet. Het lichaam van zijn broer is achtergebleven in de boerderij. Net als al het vee. Spannum De Spannummer koerierster Tetsje Eringa brengt twee ondergedoken leden van de marechaussee de boodschap dat zij de brug onder de Rien moeten opblazen.. Maar als het duo onderweg is en Tetsje verneemt dat een Duitse patrouilleboot ter hoogte van de brug ligt, gaat ze de mannen op de fiets achterna. Waar Tetsje bang voor is, gebeurt. Op het moment dat de ene marechaussee, Coop, bezig is met het aanbrengen van de springstof wordt hij vanaf de waterkant beschenen door een fel licht. Van schrik laat hij de staven dynamiet in het water vallen. Hij valt even later zelf in het water, doordat hij in zijn rechterzij is geschoten. Zijn maat trekt hem, met behulp van de bewapende Tetsje, op de wal. Als Coop zijn eerste stap op het droge zet, doemen de twee Duitse bemanningsleden van de patrouilleboot achter hen op. Tetsje bedenkt zich geen moment en schiet de voorste Duitser in de borst. Coops maat werkt de tweede Duitser tegen de grond, berooft hem van zijn wapen en duwt hem in de vaart. Een half uur later brengt een te hulp geroepen verpleegster zowel de verzetsman als de Duitse militair naar het Sneker ziekenhuis. Beiden doorstaan de operatie goed. Tetsje zal later met Coop trouwen.

Sneek bevrijd

Die zondagochtend wemelt het in Sneek nog van de Duitsers. Ze zijn op de terugtocht. Het verzet legt hen het vuur na aan de schenen. Halverwege is aan de noordkant van de stad een colonne valschermtroepen aangevallen, waarbij aan Duitse kant slachtoffers zijn gevallen. De BS heeft zich pas teruggetrokken nadat de Duitsers versterking hadden gekregen. De Duitsers nemen is alle haast hun gewonden mee; de controle over de Leeuwarder- en Bolswarderweg laten ze aan de BS over. Het is echter nog lang niet rustig in Sneek. Duitsers die in de stad gelegerd zijn geweest, besluiten tegen het kriecken van de ochtend nog schade toe te brengen. Snekers die de nacht niet wakend hebben doorgebracht, schieten nu overeind in bed: met een oorverdovende knal vliegt de Waag, schuin tegenover het stadhuis aan de Marktstraat in brand. Het monumentale gebouw gaat in vlammen op. Blussen is zinloos. Tot laat in de avond smeult de puinhoop na.

Om één uur 's middags komen de gevechtstroepen van de BS bijeen in de Rijks HBS aan de Singel. Sommigen kennen elkaar alleen van gezicht. Nu pas komen ze van anderen te weten dat ook zij in het verzet hebben gezeten. „Hé, sistou dur ok bij?“, hoort verzekeringman Ulbe de Boer meermalen zeggen. De Boer is de sectiecommandant en net als de andere veertig mannen krijgt hij een wapen aangereikt. De wapens hebben met medeweten van de conciërge, verbor-

gen gelegen onder de houten tribunevloer van het natuurlokaal. Slechts een enkeling weet hoe ze daar zijn gekomen: met hulp van de Duitsers. Ruim een maand geleden is het schiettuig van een schip in de Houkesloot naar de school overgebracht. De immer grijnzende Jan de Rapper is zes keer heen en weer gereden met een gestolen bakfiets. Politie-man Dick ('Bontje') Brouwer, sinds het begin van de oorlog de centrale man in het Sneker verzet, heeft de vrachttjes begeleid. Op de lichtoplopende Jousterkade heeft Brouwer eens enkele Duitse soldaten aangeschoten, met de vraag of ze een handje konden helpen. Dat wilden ze best. Ook bij de volgende ritten waren ze enthousiast van de partij. De geweren, stenguns en pistolen lijken er bij de verdeling alleen maar waardevoller door geworden. De mannen gaan in groepjes uiteen. De Boer posteert zich met vier BS'ers op de Oppenhuizerweg, ter hoogte van de kalkovens. Ze houden hun blik gericht op het eind van de weg, richting Joure, in de veronderstelling dat de Canadezen daar vandaan zullen komen..

De Boer ontdekt de bevrijders het eerst. In colonne rijden de Canadezen over de Groenedijk, dus via Offingawier, rond half zes Sneek binnen. De Canadezen zijn het Snekermeer noordelijk in plaats van zuidelijk gepasseerd. „Se wienen der einlik”, zegt De Boer. „Nei fûf jier wer frei. Dat wie it ienichste dat foar ús telde”. Andere BS'ers hebben eerder bij de Waterpoort kunnen verijdelen dat Duitsers de Lemmerwegbrug opblazen. Vijftien NSB'ers zijn in twee boten de Geeuw uitgevaren. Bij Osingahuizen besluiten die zich alsnog aan het verzet over te geven. De BS'ers zijn hoogst wantrouwend en verwachten een valstrik, maar die vrees blijkt ongegrond. Om half drie strompelen op de Bolswarderweg de laatste twee Duitsers de stad uit. De een ondersteunt de ander. „Schieten?”, vraagt een uit Drenthe afkomstige verzetsman aan een sabotagegroep uit Wymbritseradeel. „Bist gek wurden?”, krijgt hij ten antwoord. Maar zijn stengun gaat toch af. Niet de Duitsers, maar Kees Hofstra wordt per ongeluk geraakt. Een kogel gaat dwars door zijn voet. De hevig bloedende Hegemer wordt door een maat op de rug genomen en naar het nabijgelegen Sint Antonius Ziekenhuis gebracht.

Tegen die tijd heeft Dick Brouwer zijn onderduikadres boven de drukkerij van het Sneker Nieuwsblad op het Grootzand al verlaten. Hij heeft daar de laatste weken doorgebracht, nadat hij twee geslaagde bevrijdingen van BS'ers uit zijn eigen politiebureau heeft gecoördineerd. De grond was hem te heet onder de voeten geworden. Brouwer meldt zich in de namiddag in hotel Onder de Linden bij plaatselijk BS-commandant Ruurd van der Sluis. Die geeft hem de leiding over het aanhouden van NSB'ers en meisjes die met Duitsers hebben verkeer. „Wij moesten voorkomen dat de burgerij eigen rechter ging spelen”, zegt Brouwer. „In een enkel geval waren we te laat en was een meisje kaalgeknipt of een NSB'er te grazen genomen”.

De NSB'ers worden opgesloten in de Rehoboth-ulo aan het Oud Kerkhof, in afwachting van hun transport naar elders. Verschillende meisjes zijn na een paar dagen alweer vrij. Brouwer: „Die gingen toen net zo vrolijk met de Canadezen van de kruk. Hun gewip met Duitsers zullen ze die jongens wel niet aan de neus gehangen hebben”. Vijftig jaar later kan Brouwer door zijn eigen straat lopen. Net als zijn plaatsgenoot en medeverzetsstrijder Gerben Oppewal. Toen de gemeente een paar jaar geleden vroeg wat hij ervan zou

vinden als een straat in de nieuwbouwwijk De Zwette naar hem zou worden genoemd, twijfelde hij. „Maar mijn zoon zei dat het wel aardig voor de kleinkinderen was, een opa met zijn eigen straat. Toen heb ik het maar gedaan”.

Slag om de Wellebrug

Zondagsmiddag krijgt de twaalf man sterke verzetsgroep van Woudsend, die al twee dagen in de boerderij van Cees van Brug op het eiland Gouden Bodem verblijft, de melding binnen dat de Wellebrug in de strategische belangrijke Lemmerweg veiliggesteld moet worden. Op dat moment kerken gereformeerden en hervormden. Onder de kerkgangers bevinden zich mensen die 'achter' de brug wonen. Als het menens wordt, kunnen die voorlopig niet meer naar huis. Siebolt Nauta gaat naar de gereformeerde kerk. Binne Westerhof, de oprichter van de verzetsgroep, klopt aan bij de hervormde kerk. „De koster skrok him hast dea, doe't ik de tsjerke ynstapte, mei myn overall mei BS-earmbân oan en swier bewapene”, zegt Westerhof. „De dûmny ûnderbruts syn preek en doe ha ik tsjin de minsken sein dat se fuort nei hûs ta moasten. De tsjerke wie samar leech”.

De Wellebrug wordt door slechts twee Duitsers bewaakt. Ze rekenen er kennelijk niet op dat vanuit het naburige Woudsend gevaar is te duchten. De BS'ers steken bij de zuivelfabriek aan de rand van het dorp met een bootje de Welle over, om aan de noordkant van de brug te komen. Dwars door de weilanden gaat het naar de boerderij van Jan Okma. Als ze bijna op het erf zijn, zien ze twee Duitsers uit de boerderij komen. Een van de soldaten grijpt naar zijn wapen. Een schot klinkt. De Woudsenders staan nog keurig overeind. Niet echter de Duitsers. De ene ligt gewond op zijn rug, de tweede vlucht de boerderij binnen.

De man die heeft geschoten wordt Karl genoemd. Karls echte naam is Erwin Albrecht. Hij komt oorspronkelijk uit de Elzas en voelt zich Fransman. Hij heeft medicijnen gestudeerd in Parijs. In 1935 is hij wegens communistische sympathieën in het concentratiekamp Dachau beland. Vijf jaar later is hij er weer uitgekomen: zijn kaken zijn kapotgeslagen, een van zijn ogen uit de kas geschopt. Zijn benen vertonen lelijke littekens.

Bij het uitbreken van de oorlog is Karl met het Strafbataljon 500 naar Stalingrad gestuurd, een 1700 gepreste soldaten tellend legeronderdeel waarvan er uiteindelijk slechts 32 man overleven. Karl is een van hen; hij wordt naar Nederland overgeplaatst, waar hij op het Amelander Noordzeestrand mijnen moet leggen. Met een meisje van de Wehrmacht heeft hij het waddeneiland weten te ontvluchten. Bij boeren in de omgeving van Woudsend vond hij onderdak. Als Westerhof hem naar een ander onderduikadres brengt, biedt Karl zich aan als 'Partisan' „Ik fertroude Karl hiendal. Ik woe him bij de fersetsgroep hawwe. Mar dat waard wegere. Goede Dútsers wienen der net, fûn men”, zegt Westerhof. Toen de BS opdracht kreeg de Wellebrug te veroveren, wordt Karl er toch bijgehaald. „Ik rûn in risiko, mar myn gefoel sei dat it mei dizze man wol goed siet. Hy hate de Dútsers mear as wy mei ús allen”.

Nadat Karl de ene Duitser heeft neergeschoten en nummer twee na een snelle zoektocht door de boerderij weet te overmeesteren, is het voor iedereen zo klaar als een klontje: deze man verdient de leiding over de operatie. Even later ziet Karl twee andere Duitsers naderbij komen. Hij schiet er eentje neer. De tweede, een officier, geeft zich over. Als de Woudsenders de weg bereiken, zien ze tot hun schrik uit de

richting Sneek drie wagens naderen, elk bespannen met twee paarden en vol Duitsers. De BS'ers verschuilen zich achter bomen en in de berm. Als de Duitsers passeren roept Karl, die achter een mitrailleur ligt, hen toe dat ze zijn omsingeld en zich moeten overgeven. Meteen gaan twintig paar armen de lucht in. De soldaten worden ontwapend. Buurtbewoners worden van wapens voorzien om de Duitsers op het erf van Jan Okma te bewaken. Als de mannen naar de brug optrekken komt hun regiochef Jan Piebenga, schoolhoofd in Oudega (W), poolshoogte nemen. Hij zegt dat hij naar Nijezijl gaat, waar de staf zetelt. Westerhof" „Ik hear it him noch sizzen. 'As jimme by de brêge yn de problemen komme, jou dan gelyk in berjocht om help oan ús troch', sei er. No dat ha wy witten”.

Verderop zijn intussen 20 tot 25 Duitsers gearriveerd. Ze zijn opgetrommeld door de bewakers van de Wellebrug. Die hebben onraad geroken. Het draait uit op een schietpartij. Jaap Nagelhout, een Woudsender die deze dag 28 jaar geworden is, wordt dodelijk getroffen. De schutter is een soldaat die in een boom is geklommen. Als Karl hem ontdekt, schiet hij hem uit de kruin.

Even later raakt Karl zelf gewond. Een kogel gaat door zijn schouder. Hij blijft echter doorschieten en geeft Westerhof de opdracht hulp te halen in Nijezijl. Als die daar aankomt, blijkt de staf met de noorderzon verdwenen. Een bejaarde inwoner zegt dat iedereen hem is gesmeerd, nadat het bericht is binnengekomen dat er een paar honderd Duitsers vanaf Lemmer naar de Wellebrug onderweg zouden zijn. Het verhaal van de honderden oprukkende Duitsers blijkt later een fabeltje. Vloekend springt Westerhof op zijn fiets en rijdt naar Sneek, in de hoop dat de Canadezen daar al zijn aangekomen. Dat blijkt het geval. In Hotel Hanenburg krijgt hij de bevelvoerder te spreken. Hoewel de Canadees aanvankelijk de kwestie met een grapje ('sorry, we vechten niet op zondag') probeert te relativieren, is hij al vrij snel bereid serieuze actie te ondernemen. Het is al donker als Westerhof met de Canadezen in een gepantserd verkenningervoertuig bij de Wellebrug aankomt. Die blijkt inmiddels door de Duitsers te zijn opgeblazen. Geschoten wordt er niet meer. De vijand heeft bij het gevecht zeven man verloren.

De Woudsenders hebben zich na de vernieling van de brug teruggetrokken op een boerderij bij Smallebrugge. Westerhof ontmoet hen daar later op de avond. Er zijn geen slachtoffers gevallen aan de kant van de BS en de verwonding van Karl valt mee. Een aardige verpleegster staat hem bij. Na de oorlog zal Karl een baan krijgen bij het Academisch Ziekenhuis in Groningen en er na een poosje met de kas vandoor gaan. Sindsdien is nooit meer iets van hem vernomen. De volgende morgen gaan de Canadezen bij de Wellebrug tot actie over. Er wordt hevig met zwaar materieel geschoten. De Duitsers die zich achter de brugwachterswoning en bij de boerderij van Anne Dijkstra verschuilen, worden met vlammenwerpers bestookt. Boerderij en woning gaan in vlammen op. Twaalf Duitsers laten het leven. De rest vindt het welletjes en laat zijn hakken zien.

Schuit in de Paesumerpolder

Terwijl Leeuwarden en Sneek zich opmaken voor de komst van de bevrijders, gaat op deze zondagmorgen het nieuws door het vissersdorp Paesens Moddergat: Er is een Duits schip vastgelopen in de buitendijkse polder en het zit vol

sigaretten en drank. Een groot deel van de bevolking is nog maar nauwelijks bekomen van de feestvreugde van zaterdagavond in Dokkum. Lou Vanger: „We hiene mei in hiele ploech nei Dokkum west. Op de Merke, nei de Kanadezen. Sigaretten en sûkelade. Dat wie my dochs in feest”.

Zondag of niet, het juttersbloed werkt. Zo dichtbij een schip, dat moet welhaast een godsgeschenk zijn. Er zijn nog Duitsers aan boord, waarschijnlijk militairen die van Schiermonnikoog wilden vluchten. Maar wie maalt nu om die soldaten als blijkt dat 'De Inge' een flinke lading Consi-sigaretten in het ruim heeft? Het duurt dan ook niet lang of menig Paesumer heeft een pakje in zijn broekzak. Het schip zal een aantal dagen blijven liggen en veel hout ervan verdwijnt in de kachel. Een groep NSB'ers zal later naar Paesumerpolder worden gedirigeerd. Graven, luidt het bevel, want de Inge moet weer vlot, waarna zij versleept zal worden naar de werf in Stroobos. Daar wordt het schip verbouwd. Het heeft nog jarenlang de beurt van Dokkum naar Schiermonnikoog onderhouden.

Slachtoffers Dokkumer Nieuwe Zijlen

Die zondagmorgen gaan de uitgeruste verzetsmensen van Dokkumer Nieuwe Zijlen terug naar de Soensterdijk. Bij de sluizen zijn zaterdag nog vier Duitse marinemensen gepakt die rustig kwamen aanvaren met de hakenkruisvlag in top. De mannen aan de Soensterdijk zijn vastberaden: er zal nu geen Duitser meer ontkomen. Vroeg in de morgen nemen ze drie Duitsers gevangen. Een paar uur later nadert een Duitse motorrijder. Hij schrikt van de mannen die op hem schieten en raakt van de weg. Met de handen omhoog komt hij weer te voorschijn. Op dat moment komt een honderd meter verder een Duitse vrachtwagen aanrijden. De Duitse motorrijder grijpt zijn pistool en begint te schieten. Hij waarschuwt daarmee de inzittenden van de vrachtauto, ten minste twintig soldaten. De motorrijder moet zijn daad met de dood bekopen.

Er wordt meteen over en weer hevig geschoten. Duitsers gooien handgranaten. De BS'ers moeten dekking zoeken achter de dijk. Het mitrailleurvuur van de Duitsers is oorverdovend. De 36-jarige Gerrit Bleeker uit Heerenveen en de 42-jarige Jacob de Graaf uit Kollumerpomp worden dodelijk getroffen. De Duitsers bevinden zich aan de andere kant van de dijk en er dreigt een patstelling. Als BS'ers handgranaten naar de Duitsers gooien klinkt opeens de kreet: „Sy naaie út”. De mannen vinden een aantal dode Duitsers. SS'ers, zo blijkt, die onder leiding stonden van een jonge officier.

Een half uur na dit gevecht, tegen het middaguur, komen er Canadese voertuigen aan. Politieaanvoerder Tilstra wijst hen de weg. De Canadezen gaan op zoek naar de vijf Duitsers die zijn gevlucht. Ze hebben zich verstopt achter een mesthoop. Een paar schoten uit de gevechtswagen zijn genoeg. Ze komen tevoorschijn met een witte vlag en geven zich over. In de loop van de middag worden alle gevangenen onder begeleiding van de verzetsgroepen van de Zijl overgebracht naar de openbare school in Kollum. Het is een wonderlijke optocht van verslagen soldaten en NSB'ers, met naast hen de BS strijders in hun blauwe overalls, op een afstandje gevolgd door fietsende en huppelende opgewonden bewoners van de streek. De gewonden gaan naar het lazaret in de Oosterburgstraat.